

МАТИЦА.

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И ЗАБАВУ.

ИЗЛАЗИ:

десетог, двадесетог и последњег дана
свакога месеца на табаку и по.

ПРЕТПЛАТНА ЦЕНА:

на годињу 4 фр., на по год 2 фр., на три
мес. 1 ф. Рукописи се не враћају

НАЈСЛАВНИЈИ НАРОД У СТАРОМЕ СВЕТУ.

Најславнији и најважнији народ у староме свету били су стари Грци или Јелини. Кад се говори о повесници овога народа, неразуму се под отим само политични догађаји но и све разноврсне гране образованости и живота јелинског. А ово све ваља проучавати с тога, што је сва данашња наука и образованост из старе Грчке потекла.

Народ јелински живио је испрва на маленој просторији од 1800 миља; али се брзо на далеко раширио, па је велика, благодетна дела починио, која су целом свету користила. Јелински бродови пловили су крај обала средоземног и црног мора; јелински насељеници разилазили су се и настањивали по свима скоро земљама на истоку и западу; јелинске војске продирале су кроз далеке пределе и свуда су страх и трепет доносиле; у Јелина је поникло духова, који су, било као освајачи било као наученици, за векове облик земаљског и духовног света преображавали. Нема више ни једног народа, којем су обе ове врлине тако дивно у души процветале, као у Јелина.

Кад се задубимо у повесницу Јелина, видимо, да се она сасвим другачије пред очима нашим развија но повеснице остали славни народа, а то не бива нехотице већ с тога, што су они најчеститији од свију.

Најчеститији су били, јер су били најизображенији од свију народа старога света. Од нарави су били чили, па још кад се сместе у земљу, која је пуна чарни гора и плодови-ти долина, гди су само толико радити морали, колико је требало, да се тромости отресу; у земљу, која је набубрила од

река, што се у дубоке заливе сливају, те су пуно згодне, да се по њима долази и одлази из земље и у њојзи жива, сваковрсна радња заподене; у земљу, гди разна племена природне границе деле али их ипак сасвим неодвајају; најпосле у земљу, над којом је чисто, плаво небо сведено, коју свеж, благ ваздух облива, те су људи увек живахни и чврсти остати могли, што је највећа дика јелинског народа била. Ма се Мисирци колико својом мудрошћу гордили, никога незадобише за се, кад им је све знање сакривено у хијероглифе, у којима се само свећеници разбирају, а нити што мисирском вредном али потиштеном народу пруде, јер су за њ неразрешива загонетка, нити су икојем другом народу ум разбистравали. Астрономском знању Калдејаца, па допустимо да је Бог зна како големо, била је тек неколицина вешта и нимало није чудо, што су отуд оне будалаштине произишле, које се астрологија зову. Па и остало знање и вештина вавилонска једино што је трговце обогатила а народ је тако омлитавио, да је било од по муке освојити му земљу и покорити га. И Феничани слабо су се у наукама разумевали, једино што су били препредени трговци, ал' и то су знање прикривали, да их неби други надмашили; окром тога они су изнашли и раширили прва писмена. Али како је све ово знање мајушно, кад га упоредимо са оном силном науком, која се у старој Грчкој нагомилала, па отуд непрестано кроз хиљаду цеву до свију народа дотиче, те је сви присвојити могу, јер Јелини нису ни од кога знање своје тајили.

Да је у Јелина више образованости било и да су они заиста најчеститији види се из свега, што год су радили и стварали: тако пре свега из њиовог политичног устава и законодавства. У Грчкој се одомаћивала монархија, аристократизам и демократија; а што су се више освешћивали и сазревали то су Јелини патријархални устав монархичним а овај републиканским замењивали. Овај последњи, код многи недостатака његови, био је за малена, одељена и врло живосна племена јелинска најудеснији и најспасоноснији, и зацело је био један од главни извора, из којег је јелинска образованост извирала. Јер у Јелина је готово свака варош била за се држава, па је имала своје особите установе, а већи савези, које су нека племена склапала, нису ни бар мало унутрашњи устав мењали. Свака од ови републикански државица, којих је било неброј, прегла је, да остале превазиђе па осећајући у себи крепке воље и снаге изазила је на мејдан, да се јунаштвом и свим врлинама своји бораца надмеће, па и ако нису увек најваљанији побеђивали то је сваки бар том борбом снагу своју челично. Отуд је у овом свету од република законо-

давство тако савршено било, да му нигди равна нема. Овде је Ликург знао изнаћи тајну, како да се највећа мудрост и слепа покорност споје; овде је знао Солон удесити, како да се народ један помоћу најблажијих закона изображава; овде је стварао Питагора државнике, који мудро државом управљати знају; овде је Платон измислио, каква треба да је најсавршенија држава, па му се и тадашњи и доцнији свет чуди и диви.

Најчеститији су били судећи по том како су мислили о човеку и по том какви су им били обичаји. У слободним државама јелинским највише је грађанин важио. Он је био законодавац, судија, бранилац отачбине, једном речи господар, суверен над земљом. Он се бринуо за државна дела, а то му је у толико пре од воље ишло, што је био усред позоришта, на којем су се та дела збивала, па је у свачем разабрати и довити се могао. А и сама зла, која су била у јелинским државама, припомагала су, да Јелини све честитији буду. Све теретне послове морали су робови свршивати. Грађани су увек били доколни, па су само старали се, како ће тело своје крепити и дух изображавати. Тако су се могли извештити те знати крепко државом водати, праведно судити, мушки слободу и права отачбине бранити и разборито породицом и чељади својом управљати; и у њих је увек готово велика већина држављана била изображена и пуна родољубних мисли, чега ни у новијих народа нема, код којих већина своје најдрагоценије душевне дарове забатаљује, јер нема прилике ни времена да их развија. Јелини су гледали, да негују у души човечијој све стране њезине. Пре свега да човек свати достојанство своје, а бранећи то најплеменитије добро своје да се показује и буде стрпљив, — то својство звали су умереност; а осим свега још да буде прикладан, углађен, а то су звали — пријатност. У таком животу, у ком су имали стотину прилика да се тако сугласно изображавају, није чудо, што су били сви готово честити и одушевљени те су и починили толика дивна дела, да се и данданас свет, кад на њих помисли, зарадовати и чудом зачудити мора. У њих је било поред најжешће љубави животу највећег презирања ако је требало жртвовати га за добро, које је од још веће вредности. Па како су они знали и осећали шта је то лепота, како је све што је лепо божаствено и свето, како су Божове своје поштовали и у славу им дивне светковине обдржавали!

(Свршиће се.)

ПЕДЕСЕТОГОДИШЊИЦА УЧИТЕЉИШТА СРПСКОГ.

(Свршетак у место продужења.)

Том приликом на служби Божијој говорио је беседу о потреби васпитања и о користи овог завода катихет приправнички Павао Атанацковић, а свечано и јавно предавање из педагогије држао је професор Исајловић. Тада се к збору првих наставника придружио и четврти професор Јован Живковић, бивши пре тога наставником у гимназији карловачкој, коме је овде предавање славенског и немачког језика и стилистике српске поверено. Предавања су започета са 19 питомаца у првом, и само са тројицом у другом течају. У природним наукама искусни професор Булић на собствену понуду добио је од више власти дозволење да може у првој приправничкој години природопис а у другој човекословље као ванредне предмете предавати. Јели ова целисходна намера Булићева остварена, и докле је он те велекорисне науке овде предавао, о томе никаква спомена у записницима неналазимо.

После сеобе у Сомбор одма се приступило к оснивању књижнице у овом заводу, која је добила многозначаће име народне библиотеке. Око скупљања књига највише су се трудили први катихет, овдашњи отлични грађанин Јова Атанацковић и тотор црквени Данило Шијачић. Међу првим приложницима читамо имена Ђорђа Исаковића адвоката, Николе Шимића месног школског управитеља, Симе Деметровића варошког капетана и Аврама Максимовића пароха сомборског. Данашњим даном књижница приправничког завода више од 2000 примерака књига броји, међу којима има најважнијих у новије доба набављених педагогичких дела.

Године 1817. изишла је на свет „Педагогија и Методика по Нимајеру“ списана јошт у 1812. години, и то се дело много година као учебник главног предмета у учитељишту овом употребљавало. Сљедујуће године буде од кр. уг. нам. савета дозвољено, да професори овога завода могу у овдашње и у све остале школе српске у Угарској на предавања одлазити.

У прво време обстанка овога завода одправљао је дужност месног управитеља сениор, кога су професори између себе редом бирали. Године 1820. наименован буде за првог месног управитеља добротвор учеће се младежи, градоначелник сомборски Василије Атанацковић, који је у ово почасти званије 4. јулија поменуте године уведен преко поглаварства сомборског представљеног том приликом у лицу сенатора Јакова Лалошевића.

Те године Ђорђе Раља грађанин пештански и супруга његова Марта оставе стипендијалну закладу од 2000 фор. бечке вредности, из које сваке године по један добро учећи се приправник српски на препоруку наставничког збора подпору добија.

Около године 1821. припремали су професори овога завода за печатњу учебнике; у то је време катихет радио на библичној повести и превео Митерпахерово: „Свилоделство,“ које је наскоро затим на свет изишло; Исајловић се бавио списивањем понаособне „Методике;“ Живковић са израђивањем „Стилистике,“ а Булић је сачињавао „Земљопис“ и „Рачуницу,“ од која два дела прве су свезке доцније штампане биле.

Јошт од времена ступања свога на управу српских школа настојавао је врстни и родољубиви Несторовић око тога, да се читанке и остале књиге за народне школе на српском језику спису, и ове је у рукопису год. 1813. дворској канцеларији поднео, али му рукописи после многог околишења у год. 1821. повраћени буду с примедбом, да се по известију запитаних народних старшина књиге те немогу у школу увести, што су на простом језику списане и што у њима отвећ много религиозне науке има. Ко је морао у то време бити тај непријатељ српскога језика, и саме верозаконске науке, који је родољубиву намеру Несторовићеву тада осујетио? Нека за ово безпристрастни историк српски у дотичним архивама доказа потражи, а ми ћемо то за сада прећутати, да не би ову свечаност нашу с непријатним осећањем узнемирили. Неуморни Несторовић, небојећи се препона, понови молбу своју ради одобрења предложених нових школских књига, иштући, да се наименује одбор за напредком чезнућих и просветољубивих Србаља духовног и грађанског реда, који ће пресуду о тим књигама донети. И кад на ову молбу никакво решење не дође Несторовић год. 1822. и 1823. понови искање своје, у овом последњем изрично изјављујући, да нити нови нити стари учитељи дотле могу с децом добре успехе показати, док год се у школама употребљавале буду старе још у год. 1777. издане књиге и док се не спису и не уведу како по језику а тако и по садржају ваљане књиге школске. На то изиђе год. 1824. одговор, да ће у том погледу царско решење сљедовати, али Несторовић то не дочека, јер умре 28. јулија 1825. године.

И тако ова красна намера остаде више од 25 година неизвршена, док пре неколико година недобисмо прве српске читанке за основне школе, израђене трудом онога мужа, који је по свој прилици ту идеју први код нас у раној младости својој покренуо био.

Смрт првога врх. управитеља школског, — после кога се званије **16** година стално попуњавало није; слабо материјално стање професора препарандије и непризнавање њихових заслуга у народу, а особито непријатељско расположење некојих тога времена знатних Србаља према овоме народном заводу; — учинише, да је од **1826.** године учитељиште ово венути и опадати почело, тако, да се мало доцније ни они нису већ више одржању његовом надали, који су дотле са самопрегоревањем у њему професорске дужности вршили били!

Двојица од првих професора и то најпре год. **1825.** Булић, а затим године **1830.** Живковић преселе се у вечност, оставивши породице своје у очајном стању потребитости; катихет Павао Атанацковић год. **1829.** ступи у монашки чин у манастиру Крушедолу, професор педагогије Исајловић године **1830.** отиде на позив кнеза Милоша у Србију, да тамо школе уређује, а новонаименовани професор Др. Стефан Прерадовић после кратког службовања године **1830.** упокоји се.

У ово најнезгодније време сачувао је од коначне пропасти учитељиште српско други катихет Аврам Максимовић, онај исти који је у почетку много допринео био, да се завод овај у Сомбор пренесе, и који је сад као једини професор са два заступника: Мојсијем Игњатовићем учитељем Ново-Садским и Гавром Максимовићем учитељем Сомборским придржавао у животу учитељиште ово, док за њега нису бољи дани наступили.

Ти бољи дани наступили су на измаку **1831.** грађанске године, кад је **28.** Новембра у присуству овдашњих отличних грађана за професора педагогије, метода, историје и рачуна уведен Трифун Атанацковић; децембра **16.** исте г. започео је предавања из Славенског и Немачког језика и земљописа професор Василије Лазић, а последњега дана исте године на место већ пре тога упокојеног местног управитеља овдашњи велики судица варошки Јован Михајловић.

Ова господа, којима се у години **1834.** придружио као професор мађарског језика Никола Михајловић, сматрати се могу као обновитељи српског учитељишта, које су они од пропасти сачували и дуже времена у њему делајући у добар га ред довели, те учинили да је младеж српска у то време из свију крајева Угарске, Срема и Славоније овамо врвила, да се ту педагогичним наукама на матерњем језику учи и за учитељство приправља.

На свршетку школске **1840.** године, преласком професора Лазића у Србију, упразњено место заузима Јован Берић, млађи.

Године **1841.** прими управу српских и романских основних

школа и приправничких завода Евгеније Ђурковић. Глас о сталном попунењу врховног управитељства школеког примљен је у приправничком заводу с највећом радошћу, јер тим се отворише изгледи, да ће од Несторовића започето дело народне просвете продужити се с бољом срећом и бољим напредком! Тек ове године добило је у заведење наше званични печат. У јунију месецу исте г. овдашњи учитељ рисовања Лазар Баић одпочео је из сопственог побуђења приправнике у лепопису вештбати.

До тога времена примани су били у учитељиште наше и такви младићи, који су само основне школе свршили, а тада изиђе наредба, по којој је сваки приправник IV. гимн. разред пре ступања свога у учитељиште свршити морао.

Године 1842. (9. Јунија) на место преминувог местног директора Михајловића постављен буде (24. Јулија) сенатор Сомборски и окр. школски управитељ Ђорђе Петровић.

На измаку исте године професори Трифун Атанацковић, Никола Михајловић даду оставку, почем је први пред тим капетаном а други бележником слоб. кр. вароши Сомборске постао.

8. Децембра 1842. уведен је за професора педагогије, метода, земљописа и мађарске граматике Јован Чокор, бивши дотле професор гимназије Ново-Садске.

По смрти професора Берића на почетку 184¹/₅ школске године постане привременим професором Јован Грочански адвокат.

Јулија 13. год. 1845. преселио се у вечност катихет Аврам Максимовић, који је 15 година са особитом ревношћу и трудољубивошћу у овом заводу народу свом послужио. На место његово дошао је за катихету парох овдашњи Јован Теодоровић, а Грочанскога заменуо је у почетку 184⁵/₆ шк. год. Јован Турјак бивши пре тога подбележник слоб. кр. вароши Стојна Београда, почем се пред тим за професора позвани адвокат из Суботице Теодор Прокопчањија званија овог није хтео примити.

На предлог кр. саветника и школског врховног управитеља да би се српско учитељиште по начину новозаведених римских препарандија у Угарској преустроило, држан је тога ради договор у заводу овом 16. Нов. 1845. под председништвом управитеља Ђорђа Петровића у присуству професора и призвана на то три отлична Србина: Николе Шимића сомб. главне школе управитеља, Давида Коњовића, вел. судца и Трифуна Атанацковића капетана вароши Сомбора. На овом договору свршено је, да се сви дотле у учитељишту овом предавани предмети осим свилоделства и у напредак задрже, а при том да се придода природопис, природословље, наука о домаћем газдовању, о рукоделству, о лечењу рана на

људма и домаћој стоки и тумачење урбарских закона. Уз то се поднесе молба највишој земаљској власти, да се наставницима овога завода пристојна плата у колико фонд не би у стању био из државне благајнице определи, одкуда се и римске препарандије у Угарској издржавају.

Договор овај остао је без сваког успеха.

Године 1847. прими привремену управу завода професор Чокор, а за катихету наименован буде Урош Стојшић, парох Сомборски, а месеца Марта 1848. постане професором Теодор Живковић.

Због незрећног покрета од год. 1848. прекинута су у Мају исте г. предавања и започета су тек у Нов. год. 1849. којом приликом на место одступившег професора Живковића, постане заступником једне проф. катедре Лазар Баић.

Године 1852. земаљска школска власт војводства Српског за управитеља постави у учитељишту нашем проту Сомборског Василија Ковачића, а пошто у Октобру 1853. професор Јован Чокор оставку даде и у монашки чин ступи, уведен будем ја за привременог учитеља.

Покрет од године 1848. и друге неке околности много су учитељишту нашем шкодиле али се оно трудом својих наставника а особито ревношћу ц. и кр. школског саветника дра Ђорђа Натошевића после неколико година опет опоравило и у цветуће стање поставило,

Година 1857. остаће златним словима уписана у летописима српских народних школа, и на посе учитељишта српског. Те године постао је ц. и краљевским школским саветником у Војводству Србији др. Ђорђе Натошевић, који се постарао школе српске у бољи поредак довести и на место застарелог начина нов разумни начин обучавања у наше школе увести. Да изведе ову своју намеру држао је господин овај у лето год. 1857. предавања из новог метода на учитељским састанцима у Вел. Кикинди, Сомбору, Новоме Саду и Темишвару. Ова предавања покренула су из дуго-трајног мртвила нашу српску школу и учинила нову епоху у просветном животу народа српског.

Септембра 8. 1857. пресели се у вечност управитељ учитељишта овог, и прими привремену управу Урош Стојшић, а на почетку школске године 1857/8 поверено буде мени предавање педагогије, дидактике и метода уз остале предмете, које сам дотле предавао.

Од 19. Јунија до 1. Августа 1858. држан је овде шест-недељни практични течај, на коме је до 150 учитеља из разних кра-

јева присуствовало. Сљедујуће две године поново су држани четирнедељни течајеви за оне учитеље, који на првом нису били.

У течају год. 1861. и 1862. по ревносном настојавању наместничког саветника дра Теодора Мандића и школског саветника Ђ. Натшевића установи Вел. Кикиндски српски округ закладу од 12.000 фр. а. вр., да се из ње професорима овога завода плата поболша. На исту цел, и под условом, да завод овај у Сомбору остати има, определи општина Сомборска годишњи прилог од 315. фр. Около тог времена завештали су такође: Кузман Рацковић адвокат из Кикинде и општина Кикиндска и Падејска годишње прилоге овом народном заводу давати.

Године 1862. Окт. 22. ступило је у живот садашње устројство српског учитељског приправничког завода, којим је завод овај према садашњим потребама и околностима народа нашег уређен тако, да сад већ у свима крајевима српства, у свију отличних и правих родољуба поверење и уважавање ужива, које се и отуда види што се ове године у учитељштуру нашем налази питомаца не само из разних предела оностраног народа нашег, него и из јуначке Црне Горе, и из кнежевине Србске и што се сходно потребама девојачких школа летос усрдијем наставничког збора образовао ванредни течај, у коме се српске ћери за учитељице и васпитатељице приправљају.

Сад нека ми је дозвољено, многоуважени зборе, пажњу вашу обратити на ту околност, да је промисао божији једног од првих и најревноснијих делатеља у овом народном заводу на велику корист нашега учитељштура а на дику и понос целога српства, све до данас у животу задржала. То је професор и катихета српскога педагогума, садашњи епископ бачки Платон, који је 16 најлепших година младости своје у овом заводу делајући провео; који је у старости својој доживео, да је посредством њега садашње устројство учитељштура српског извршено, и који је оснивањем „Платонеума“ т. ј. закладе, из које осморица сиромашних и доброучећих се приправника рану добијају, запечатио љубав своју к овом институту, у коме је пре 54 године јавни наставнички живот започео.

У колико нам је жао, што на овој педесетогодишњици нашој велики овај добротвор народни због дубоке своје старости и удаљености присуствовати не може, у толико се исто радујемо што нам је овај Нестор педагога српских још у животу, и желимо, да га господ Бог на славу српског рода и на ползу овога завода и његових питомаца још на многа лета у здрављу и у животу одржи.

Као што је промисао божији првог професора педагогије до

до данас у животу одржао и у народу нашем славно прославио; тако су и од првих питомаца овога завода, сад после 54 године, у колико ми је познато, двојица у животу, од којих је један Никола Јовановић, златним крстом за заслуге украшени парох и школски управитељ у Св. Петру у Банату, а други је родитељ садашњег управитеља овога завода, Тимотеј Бранковић, парох Сенџански и члан консисторије бачке.

Од године 1814—1826. редовно су учитељске науке свршили и сведочбе о учитељској способности добили 175 кандидата. Од ових је сада један православни епископ, двојица су протопресвитери, а неки су и сада у животу налазећи се свештеници и учитељи. Међу покојнима споменути нам ваља бившет земаљског саветника у Србији Лазу Зубану, и пре неколико година у вечност преселившег се архимандрита Хоповског Севастијана Илића, који су обојица 1814. год. у Сентандреји учитељске науке свршили.

Од године 1826—1855. нерачунајући овамо годину 1830. редовно свршише приправничке науке 503 кандидата, од којих је један земаљски саветник у слободној Црној Гори, а многи су и сад служећи свештеници, учитељи, бележници и други званичници.

Од године 1855. до свршетка 1866. проглашени су 169 свршених приправника за способне учитеље, који сада у народу нашем многотрудно званије учитељско одправљају.

Од постанка дакле препарандије до данас изобразило се у њој 847 српских синова за свето и велеважно учитељско званије, и у колико се знатна већина међу овима у служби учитељској показала и сада показује, у толико завод овај држимо да заслужује место у реду других просветних завода српских и уважавања код општина и сународника наших!

Многоуважени Зборе! Кратки преглед повеснице и развитка нашег учитељштва српског свршио сам. Преглед тај довољно показује, како је завод овај половину столећа у овој вароши навршио изображавајући роду српском ваљане учитеље; како је он у новије време пажњу народа нашег на себе обратио, и материјалном подпором овдашње српске општине и Вел. Кикиндског диштрикта, трудом наставника а особито врстном управом и очинским руководењем најотличнијих српских мужева у цветуће стање постављен.

Остаје нам још желити да се по закључењу народног сабора од год. 1865., нова катедра за природне науке и газдинство оснује; да се течај приправнички с једном годином распространи; да се српске општине и богати родољупци, по примеру великог добротвора епископа Платона, постарају основати што

више штипендија за ученике овога завода, које би штипендије овде и најнужније и по народ најкористније биле.

Желити је напоследку да се одабрана омладина српска одсада из свију крајева српства у ову учитељску школу стиче, пак ће онда, надамо се, учитељиште ово наше у другој половини свога првог столећа много напредније бити, и из њега ће како овој страни народ наш, тако и остала браћа наша, која су просвете жељна, — ваљане учитеље и васпитатеље младога нараштаја добијати моћи.

Дај Боже да се ове жеље наше што скорије у најлепшем смислу остваре и испуне!

Н. Ђ. Вукићевић.

ТОРЕАДОР.

Новела Ф. В. Хаклендера.

(Продужење.)

Испрва се могао насменути на ову изјаву, ма да му је горак, тешки бол нанела, само да би је могао заборавити, као и последњи ватрени поглед љубљеног девојчета. Као што горе приметисмо, сад се одао на науку више него пре, па је држао да му је срце од дана на дан све мирније, па да ће је моћи и заборавити. То је у толико више мислио, што је видео, да то Паулу ни мало не мучи, шта више да је много веселија од то доба. У малим тертулијама, које су јој давали родитељи и које је као сродник полазио кад и кад, није знала од пушта весеља већ шта да ради. На аламеди је увек пратила читава поворка од удварача, а на борбу с биковима долазила би, наравно у пратњи својих родитеља, колико је само могла често, па је ту, као и друге госпе од бољега сталежа, тапшала да су јој све рукавице пуцале и бацала цвеће и лепезу каквом особито вештом еспади.

Морамо поновити да се наш лиценцијат није баш дуго с наукама забављао и да је после годину дана наједанпут без икаквог прелаза пао у нерадњу и то баш у оно доба, кад је Фернанда Мелендеса послао отац у фасијенду близу Севиље, да га мало удали од сувише бурног живота, којег му је син проводио у Севиљи. Дон Руис збацио је том приликом своје црне одело, усео је беснога коња, па је отпратио свога пријатеља да види фасијенду и да оде и у оближње брегове, где су Мелендесови имали неко мало добро, на којем су одрађивани бесни бикови за цирк.

Ту је нашао страст младога човека ране и колико је год пута могао одлазио је на то добарце, и ту би набављао себи основна знања из племените тауромакије, у којој је главно, да тореадор походу, по кретању и по држању главе позна добре и зле стране у бика, јер само тако може да се смеши ладнокрвно, кад га и најдивљи бик нападне.

Што је дон Руис у то време колико је само могао одлазио преобучен да види борбу с биковима, то је чинио из два узрока: да гледа ту сјајну борбу, за коју је и сам сувише марио, и да посматра Паулу. У то је време наине неки досад непознати млади еспада изишао да се бори с биковима у цирку, па је одмах после прве борбе тако славно име себи стекао, као у некадашња времена Дон Хуан Чакон а у доцнија велики Монтес.

Младом, лепом еспади беше име Мендовија — дон Естеван Мендовија, и његови привржници и одушевљени пријатељи, којима припадаше сви ревносни дилетанти цирка и скоро све женскиње, хтедохе точно знати — бар су једно од другог слушали — да је породица Мендовија, којој је он члан, иста она, што је сродна са старом породицом Гусмана. Кад је на среду ступио и с мачем према краљевској ложи се поклатио, а за тим се бик у мирно окренуо, који се лагано до ториља — зверињака — повукао и дивљим подмуклим погледом човека посматрао, што му тако сам на сусрет изађе, слутећи, да му је то најопаснији непријатељ; — кад Мендовија ту тако стајаше, вита стаса и лепа узраста, лако се у куковима љуљајући и за тим кроз широку просторију грациозно корачаше, као да води даму на игру: тада беше еспада заиста красна, витешка појава, да се лако даје појмити, како афисионадоси (љубитељи вештине) с одушевљењем и нетренимице за њим погледаху, и како срца небројеног женскиња за својим љубимцем скоро плашљиво куцаху. Црте лица његовог беху притом веселим озмехом превучене, и кад се на бурном поздраву, којим га одмах примише како је ступио на среду, на све стране захваљиваше, беше му покретање руком и нагибање главом више поносно него понизно, достојно кавалера од најбоље крви.

Ма да се дон Руис за тога љубимца публике јако одушевљавао, ипак је, кад је овај на среду ступио, а и за време сјајне борбе, само по каткад око на њега бацио, јер сиромаш лиценцијат имаше сувише посла, да прати паулине очи, које с фанатичким изразом на младога тореадора беху упрте. На сваки се начин то исто могло рећи и о млогим другим лепим очима, али то се није ни најмање тицало дон Руиса, он је у том обзиру само погледе једине љубљење своје видео. Ако је међу стотинама кита цвећа

и њезина доле летела, он је само ту једину видео, и онда се мораде добро уздржати, да преко табла (даске од позорнице) не скочи и сретноме еспади на сусрет не изађе и повиче: „Сад овамо мени, дон Естеване! Овде ти стоји љући непријатељ!“

Пошто смо у интересу наше приповетке мало застранили, што ће поштовани читаоци извинити, да се вратимо нашим младићима, који су већ неколико улица у Тријани прошли и сад пред високим једним зидом стоје, преко кога грање од лавра и граната виси и на ком има једна капија, украшева мавриским луком са красним, али сад избрисаним и расквареним арабескама и надписима. Рђава дрвена врата беху само притворена, и кроз ова уђу они у велику запуштену башту. Добро, те из куће једне, што у врху баште беше, јасна светлост од свећа кроз широм отворена врата продираше и стазу им осветљаваше, а поред тога се чињаше, да је Фернандо ту добро познат, јер иначе би по свој прилици чешће запињали о свакојако камење, парчад од мрамора, о разбијене лонце за цвеће, остатке из сјајног доба ове некада красне мавриске баште; и звук гитаре и зујање кастањета разлегаше се њима на сусрет, те даде повода младоме Мелендесу, да полугласно рекне: „Игранка се почела, надам се да ћу наћи што тражим.“

„Дакле ти тражиш шта?“

„Да богме, и јако би се варао, ако ме данас и ти с истом том намером неси овамо дочратио! Али манимо се тога — један против другог, јер што смо непристраснији и што с мање намере посматрамо, тим ћемо лакше доћи до сретног успеха. Охо!“ продера се и улети с великим скоком преко прага у кућу: „Ole salero! Viva la gente Morena!“

„Viva Don Fernando!“

Беше доста многобројно, лепо друштво, што се ту искупило: од прилике двадесет мушких, понајвише младића, и једно туче лепих девојака, од којих једне играју а друге се по клупама посадише, де се чаше марљиво испијаху и де се свакојаки слаткиши међу оне исте лепе усне међаху, које мало пре ситарито држаше. У стражњем крају, који би се прилично могао амбару каквом уподобити, сеђаху на месту, де се обично зими ватра ложи, неколико старијих људи у капи (огртач) и шиљастом шеширу, с гитаром у руци, на којој жице прекомерно дугим ноктима додириваху а уз то наизменце веселу какву секидиљу једну за другом певаху. То бејаху најмљени музиканти, а поред њих се видело неколико циганака у беличастим, скоро помодним аљи-

нама са белим кецељама, које свирачима по каткад чашу додаваху или им коју цигару направеше. Осим ове гомиле цело би остало друштво са својим заиста елегантним понашањем, са лепотом и богатством својих аљина и најотменијем кругу на украс служило; играчи и играчице беху све сами махо и праве махе, мушки лени, узрасни момци у познатом андалуском оделу, које овде у овом вечерњем друштву бејаше од најскупоценијих материја, као од кадифе, атласа, чоје везом и сребрним пуцетима искићено. А девојке заиста дивне беху: на ногама им свилене чарапе и праве дечије ципеле, а над овима чланци тако фини и гиздави, да се човек мора дивити кад види ногу горе тако лепо округлу, па опет сасвим тако сарамерну. Прилично кратке сукњице беху од свиле отворене боје, а горе обухваташе вिति у прсима и плећима доста оскудни стас свилен или вунен хувон или прслучић, с уским рукавима, који све до лаката украшени беху пуцетима од сребра, филигранна или свилених гајтана. Поред тога чешаљ у густој загасито плавој коси, и мантила коју свака маха с једнаком кокетеријом носи, па вредио он неколико франака или неколико хиљада реала. *) Играчице су понајвише мантиле поскидале, густу црну косу преко ушију натраг забациле, тако да се од натраг дуги танак врат све до плећа могаше видети. Па какав ти је то врат, каква глава! Ове дивне узано изрезане очи кадифли боје, танке па ипак похотљиве усне, бели зуби! Заиста, међу свима, које овде играху, ваљда не беше ни једне, која се с пуним правом неби могла правом лепотом назвати.

Кад су наша два младића дошла, био се болеро свршио и разуздане девојке спустише се тешко дишући са светлим влажним очима на клупе и сламње столице, тако да свилене сукње шуштаху а атласки прслуци јако пуцаху. По некоја узе мало сува воћа, и коју смокву или наранџу, што на столу једном на страни стојаху, или пушташе по коју кап вина међу усне горе гледећи. По немогаше дуго на миру седети, особито момци, који, ма да се бесна игра већ свршила, још непрестано скакутаху као играјући са својом сенком. Затим се опет започе тиха свирка гитаре, и после неколико акорада започе један махо:

„Ay! sal, bella joven,
Sal, angel de amores
Y al que la flores
De lindo pensil.“

Ај, поскочи, дево млада!
Анђеоче у полету!
Лепирицо на цвијету
Поноситих мојих нада!

*) Real, шпански новац 34 мараведа = 12 наших новчића. — Прев.

Други скочи пред девојке, плескаше рукама, трећи опет повика: „Viva la gente Morena!“ а затим се опет ставише у ред да играју: високо усправљене, с пола савијеним горњим телом стојаху Андалускиње, једном руком подупревши се, прстима друге руке лако кастањету додирујући и пратећи покрете играча, који су напред корачили; кад се ови опет натраг повукоше, пођу за њима девојке с несравњеним покретањем тела, очи у земљу упревши и рукама кастањете лако ударајући. Да би сигурни плен брзо ухватио, рашири играч руке, али у девојци се на једаред пробуди понос Шпањолкиње, на поругљиво уздигнутим уснама њезиним као да читаш карамба! *), кад се на један мах тргне и натраг побегне, јако и срдито кастањетама лупајући; тада главу подигне поносно, савије горње тело као змија, одмах за тим спусти чело доле као изазивајући, и бежи натраг држећи руке пред собом, а лаке сукње јој неописано лепо око ње лете. Нешто налик томе има у сваке шпанске друштвене игре. Андалускиња почиње с поносом, који све презире, да би после могла попустити, кад се крв узбуну и срце јаче куцати почне, а та последица је тако природна и истинита у игри као и у животу.

Да оба младића у овоме кругу нису непозната била, видело се по пријатељском, шта више срдачном здрављању, којим са свију страна примљени беху, но то здрављање Фернанду понајвише долазаше са усана лепих девојака, а дон Руис се често с којим мушким руковаше: — „Шта, и ти овде?“

„А зашто не? Треба у животу све упознати — може се из сваког цвета мед сисати.“

„За цело, па ако је човек познавалац, чуваће се од отрова!“

Од отих, што се с младим лиценцијатом руковаше, имадоше једни лепе и меке руке, а други тврде и пуне жуљева, а кад си посмотрио мало боље људе с тврдим рукама, могао си на њима приметити оно вешто и тако сигурно кретање, какво при борби с биковима у кампеадора и бандериљера тако јако ценимо; али овде беху они кабаљери као и други, и остраг на њиховој глави неси могао приметити црвену мрежу и малу кесу за косу: они ношаху свој сомбреро с уздигнутим ободом на десном уву као и сваки други.

„Надао сам се, да ћу великог Мендовију овде наћи,“ рече Фернандо, на што му друг, који се тако исто на све стране обзираше као тражећи некога, с мрачним погледом одговори; „Можда он има друга лепша занимања или је уморен од данашње кориде.“

*) До врага! — Прев.

„Ово последње за цело није! По свој прилици ће он још доћи, јер тамо видим моју пријатељицу Терезу, а поред ње Долорес; последња изгледа прилично намргођена и расејана и често погледа вратима.“

„И Тереза,“ рече Руис смешећи се, „геди овамо и подигла је десну руку, као да се то тебе тиче. Ах, да дивне девојке!“

„Да, да,“ рече други, но одмах дода доста озбиљно: „Кад сам већ једном недостојним постао њезине наклоности, то јест по њеном схваћању, врло би паметно учинио, да се више у Тријани не дам виђати; врло је рђава навика те девојке, да се тако радо игра са својим малим ножем. И ономад, кад смо наваху бацали, погодила је своју дињу као момак какав. Ајдемо њима.“

„Остави ме боље овде, ни најмање воље немам за китњаст разговор.“

„Што му драго, и ако оћеш само да посматраш, учини ми ту љубав и извести ме о томе, пре него што какво твоје посматрање забациш. Разумеш ли ме?“

„Мислим да те разумем, и можеш се на то ослонити, да не сам овамо дошао, да се завађам или нож да потрзам. За то ми није ни време, ни место, ни предмет удесан и довољно достојан.“

Он седе на једну малу клупу код врата, а млади Мелендес корачаше кроз одају уклањајући се испред играча и играчица, тамо окрену неколико пута око себе младо једно девојче, које му се безобразно и весело на груди беше бацило, и једва дође пред обе махе, које играње посматраху и на клупи седећи сигарито пушише. Обадве беху младе и дивна стаса и лица, да им се и овде, де довољно леших девојака беше, првенство у лепоти мора припознати.

„Ви имате доста, док од врата догде дођете, дон Фернандо,“ рече Тереза, а Долорес дода поругљиво: „Ти си му пут ка твоме срцу јако прекратила, зато сад он оће да ти њега исчекујеш.“

„Моме срцу? — а ја то и не знам; ја још ништа не сам мојој матери рекла о дон Фернанду, а на аламеди нас зацело не си никад заједно видела. Ми обоје још потпуно уживамо нашу златну слободу, дон Фернандо исто тако као и ја.“

„Само сам ја поштенији и не сам тако грозан, јер хиљаду пута ти кажем, да те љубим и надам се, да ћу ти то вечерас још десет хиљада пута поновити.“

„Да останем зар сама

У овој пусти?

Еј, хуљо, хуљо, Гаљичанине!“

певаше она тихо, а затим рече слежући раменима: „Је ли, ср-

це моје, данас си имао толико посла, да неси могао пре о мени мислити? Био си на кориди — ја знам, па онда у красној кући твојих родитеља на тертулији, де си играо.“

„Играо заиста несам,“ рече смешећи се и машући главом, „и ако ти тако и даље наставиш, заиста не ћу ни овде играти.“

„Ах, немој га задиркивати,“ рече Долорес својој другарици, „и ти си неблагодарна и грозна — није ли Фернандо дошао, да нас види? Шта оћеш још више?“

„Јесте, он иде у Сантипонсе, па је овде само сврнуо. На пољу су му коњи, смем се окладити, и још никад,“ дода пријатељскијим погледом и пружи му малу руку, „није ме, издајница, једном понудио, да с њиме у горе побегнем.“

„Све ће то доћи, кад буде време томе,“ рече Долорес и дода: „Али он је сад бар ту,“ и баци смућен, страстан поглед према улазу у дворану.

„Је л', онај лени младић с којим си дошао, то је твој рођак, скромни лиценцијат?“

„Нест! — тако шта се само сме мислити, а не исказати.“

„Да, да, по начину свију људи! Ја сам ти другчија — не могу ништа мислити, а да не искажем, и почем сад мислим, да би фанданго играла. —“

„И ја сам, да ми и не кажеш, с највећом радошћу готов на то.“

(Продужиће се.)

ДРЕВНО РЕЛИГИОЗНО СПОМЕНИШТВО.

(Из лекција, које је читао П. Ласкарев, професор кијевске духовне академије на старијем курсу.)

(Свршетак.)

Како је опредјељавају стари симетрија састојала се у сразмерију чести, гледао их ти одељено или срањивао их једне с другим, ил' погледо у каком одношају стоје оне к целом зданију. Евритмија састоји се у дивоти и сагласију упечатљења (утиска) што га производи целокупност зданија, т. ј. кад су му различите појединости и украси тако исто и размери тако уједно склопљени, да их све уједанпут једним погледом на зданије схватиш и прегледаш. Та два закона испуњавала су се при постројавању ма каквог зданија. Ако се није пазило на њи, то је вређало укус, па ма да је зданије намењено на што му драго. У храмовима присајединила се к томе још и особена нравствена (морална) красота.

Она се састојала у особеним придевима, што их додаваше овом ил' оном храму, сарамерно карактеру богова, којима су били они посвећивани.

На ту цел били су особено различити стилови*) (стројеви), у Грка и Римљана. Тако су храмови Јупитера и богова небесних који су се зидали по доријском стилу, поражавали улазећега у њих са силом, моћу, строгошћу и величаством. Храмови Венере, Флоре, Прозерпине и поточни нимфа (вила) који су обично принадлежали ка стилу коринтском, одликовали се разкошом, бајном лепотом, и чисто смешећим се изгледом и т. д. Та уметност — да се и на храмовима виде карактеристична својства богова, њихови обиталаца — називала се у Грка *θεματοειδής*. Физичка лепота ценила се по драгоцености материјала, а употребљавао се обично мрамор лепше боје и каквоће, а ако се употребљавао ћерпић (цигља), то је био пребојадисан као мрамор итд.

Ако посмотримо с те стране красоту грчки храмова, то је она величаствена. Но да се открије и опази та красота ваља имати развита и вештачка укуса, и дуго и пажљиво изучавати споменике. Та премалена зданија — ако их сравнимо са египатским и азијатским споменницама — не производе на прости пук бар и најмањег утиска, ван ако се сјају блеском материјала. Изображен путник нашег доба ван себе је, кад их погледи, и архитекти уче се на њима вештини, како ваља идеализирати мртву материју; али прост народ проћи ће поред њих равнодушно, ил' ће можда помоћи времену да разтроши њене драгоцене остатке. Христијанској души ваља да говори о Богу све, па и његове твари и преврати природе, и муње и гром и неизмерни небесни простор. Никакав споменик неће имати на њега така дубока утиска, као што ће пустињачке горе и долине палестинске, где му се чине да је на њеном песку и камену остао још траг Господа, који је туда путовао молио се и страдао за његово (христијанина) спасење. Ма да су како исотесани били мртвачки сандуци мученика, који су умирали у време гонења за веру опет су за то они били за христијанка срца драгоценији него ли и најраскошнији саркофаги. Сам прости дом, у ком су се црквено сабирали, био је за њега светији него сви храмови зато: јер је у њему доиста присуствовао Бог — присуствовао не — грозном својом моћи, не — грозећом недоступношћу својег величаства, него с безмерном љубављу, која сједињава и праведног и грешног, и силног и слабог, и срећног и страдаоца

*) Стил — известни образ зидања; (начин) који је имао известна правила и одличне црте, могли би га назвати стројем. Главни стилови су били: доријски, јонијски, коринтски, тоскански и смешани стил.

у једну породицу, у једну тајну заједницу с њиме. Но и християнин опет зато остаје — човек, па и он је изложен бури друштвена живота и њеној смелој сујетној примамљивој сили. За њега је и природа красноречива: но опет зато оће да нагађа — да у известно доба и на известном месту прислушкива на њен глас. За њега су света она места, са којима су скопчани известни исторички спомени: но често требају и така места красноречиви бележака. Много срцу драгоцених мисли и чувства саједињено је за християнина с црквом: тамо се он преродио у св. крштењу, тамо је он слушао живо слово божије, тамо око брачне трпезе благословио се његов породични савез, туда је он долазио да се моли Богу и да иште утјехе у горким тренутцима живота, тамо су на посљедак гробови његови отаца и прадедова . . . Но она мора да подигне високо изнад кућевни кровова своју крстом увенчану главу, да му непрестано напомиње: да брига о души ваља да превиси брига о земном трудном животу. — Християнски народи дижу споменике свугде и у пољу и на путевима, над гробовима, и местима која су за християнско срце мила са својим догађајима; у виду споменика дижу се и саме цркве.

Обично показује и само народно чувство, где и на каком месту, на каком стану чује се боље глас природе, који прича о Богу, и призива да се о њему размишља, да се њему моли. Проста надстрешњица над бунарком, увенчана крстом, капелица са светим образом, — сасвим су добри споменици за таква места. Уметност мора на таким местима оставити више природи да она прича и разказује.

Капелице често могу служити спомеником и на таким местима, која су обележена каким год по срце народа драгоценим догађајима. Спомен на такве догађаје обично довољно разказује народном срцу о себи, но споменик треба да нас сети на те спомене. Уметност украшава га са нацртима, који се односе на догађај, и самој спољашности придаје карактер, који одговара жалостном или свечаном карактеру спомена.

Но кад се подижу цркве треба далеко више уметничког такта. Високо и свето назначење ти зданија мора се огледати и на њином унутрашњем строју и украсу, тако исто као и на самом њином спољашњем изгледу. Црква се мора и по свом спољашњем изгледу одликовати и од двора и од позоришта и од сваког другог општинског ил' приватног зданија, које има друго определење него ли црква. Сотим више нетреба никакав унутарњи строј или украс да напомене на шта, што би обратило мисли и чувства човечија на свакидашњи круг живота. С друге стране мора црква,

као споменик, једнако ићи и к уму и к срцу како простог човека, тако изображенога, како човека с простим мислима и простим чувством, тако човека у кога су ум и укус развијени науком. Уметност мора се у том обзиру освртати на дух хришћанства, којем су једнаки сви људи припадали они ком нибуд општественом слоју, били они на ком му драго ступњу умног и нравног развића. Разуме се по себи, да нравни утисак уметности при том ваља да је сасвим у духу оних завета и спомена, који су за свакога хришћанина саједињени са представљањем о цркви. Различни архитектурни стилови представљају на себи различне покушаје с којима се хтело да задоста учини са вештачке стране хришћанских споменика, предпоменутих захтевањима. Византијски стил, који је на себи представљао образац по ком су базилику *) удесили к потребама хришћанског богослужења и при зидању и украшавању цркви, сајединили укус источни са класичким укусом удешавајући га по нравном карактеру хришћанства, — био је први и бољи покушај те струке. Масивна темељност у савезу са грдном висином, давала је зданијама тога строја изглед вековечности, озбиљности, силе и величавства. Утисак произведен с те стране византијске уметности, дјејствује на човечију душу негледајући на његов умни и нравни развитак, и одговара сасвим вековечном, озбиљном и величавственом карактеру хришћанства и строгости завета, којег даје хришћанин код црквеног прага и олтара. Кубета византијски цркви тако су постројена, да сједињавају све њине чести око једне известне средине (центра) и придају им карактер ученог зидања и таку красоту, којом се одликовала класичка зидања. Само да ту красоту, која је у засенку од смели и блистајући се црта, откријемо, не треба дубоког изучавања, него њу осети на први поглед како изображен тако и прост човек. Како је поражавајућа била у своје време красота цариградског софијског храма и за просто чувство патриархалног народа, може се судити по оном утиску, што га је она произвела на наше (т. ј.

*) Базилике биле су особена врста општински зданија у Грка и Римљана. Они су често припадали царским дворевима — а често и фамилијама знаменити патриција (аристократа), но понајвише били су одељено сазидани до општинске пијаце (форума). То су била огромна зданија, у њима свршивали се разни послови — судило се уговарало се међу трговцима, говорнице покушавали се у декламавању и пр. и тако је у самом зданију било различити одељења. Хришћани су после у њима молили се Богу и кад су после зидали своје цркве узели су себи за образац много што шта од саме базилике.

руске) предке. Владимирови посланици, ходећи по различитим странама да испитају вере, овако су о том говорили: „Дођосмо к Грцима, и уведоше нас тамо, где служе своме Богу, и незнасмо далсмо били на небу; јер на земљи нема така изгледа, таке красоте; и неможемо казати но само знамо, да свуда Бог живи с људма, и њина је служба најбоља од свију крајева земље. Ми неможемо заборавити ту красоту. Сваки човек кад је једаред окусио сладкога неће после узети горкога.“ Ниједан храм другог христијанског стила неможе показати тому равна торжества светог искусства над грубим умовима у чувствима варвара-незнабожаца — торжество, које је имало знатан уплив што је многобројни народ примио христијанство.

Међу западним стиловима заслужује само један готички особиту пажњу због свог засебног утиска што га он на гледаоца производи. Не гледајући на то, што је тај стил давно пао опет зато налази он особито у новије време, много ватрени бранилаца, и то на име — има благодарити том утиску који човека расположи к религиозном усхићењу и самоутлубљену. Доиста масе што изничу једна из друге, које се уздижу једна над другом и као стреле улазе к небу, поражавају уображење и занесу ум са својом смелошћу. Браћа слободни дунђери*) који су у тајни држали свој постанак и обстанак, успели су да придаду неку тајанственост и унутарност сазиданим од њи црквама, која се одликовала са стрелчастим сводовима и полумраком (шарено) бојадисаних стакала у уским и високим прозорима. Истина у свем томе показао је готички стил фантастички карактер источне уметности, но није усвојио друга, права достојанства тога стила; а још мање је одговарао уобште примљеним законима дунђерске уметности. Готичке цркве дјејствују здраво на уображење, — но мало — на ум и чувство. Било је све масивно — но није се баш много гледало да л' ће да буде дуготрајуће, није било никакве системе у размеру, остављено је било на вољу и ћуд измишљати и употребљавати различне украсе из којих ниси могао да дознаш никакве опредељене и јасне мисли и тако све је то вређало укус, и није давало каквог известног правца ни уму ни чувству. У своје доба и на свом месту могао је готички строј још од чести под-

*) Браћа слободни дунђери (Франк-масони) било је зидарско обшество у време крстоносне војне. Цео свој постанак и законе и све, држали су они у некој тајни; и као из земље појаве се у каквој страни света без да ко зна од куд су дошли — сазидају цркву без сваке вике и луце и без теглећи животиња — све о својим рукама — и тако опет изчезну кад је црква готова,

државати религиозно усхићење народа, који је најме живио у уображењу, но с променом условија живота осећало се јако, како готички строј производи само једнострану утисак, и то је дало повода, те се он заменио на западу стројем „прерођења“.

У колико се и „стил прерођења“ приближава строју византиском у толико производи и тако исто упечатљење као и овај. Но обични разкош са фасадним и другим архитектурним украсима који су позајмљени (узети) подпуно од класички стилова не само да забави и умори очи гледаоца, но често придаје црквама образ разкоши и насладе, који неодговара строгом и озбиљном карактеру нашег мњенија о цркви. Разуме се само по себи да ће тај стил још мање за доста учинити онда ако преобрати християнске цркве у древне храмове, који се од јазички храмова разликују само по том што су украшени с крстовима или ако их по форми начини налик на обична обштинска или частна зданија, која су, у новије доба по већој чести зидана по класичком стилу.

Руски стил приближује се по карактеру утиска к византиском стилу. К озбиљним и строгим обштим византиским формама присаједињава овај стил само још неке маленкости и архитектурне украсе у чисто — народном укусу. Руске цркве добијају отуд местни народни нацрт. Но и у архитектурној, као и у свакој уметности, треба разликовати красоту безодносну (*absolut*) од односне (*relativ*); посљедна лепота зависи од особености места времена и народног укуса. Уметност не може да се неосврће на ту красоту ако оће да има жива уплива у каквом месту у каквом времену и код известног народа. Само християнско, ако хоће да га поњају, говори сваком народу на његовом срцу рођеном језику.

Милан Костић.

ПОДЛИСТАК.

Г л а с н и к.

* Преосвештени владика бачки ПЛАТОН наш мецена народни показао је на ново колико му јако на срцу лежи народна просвета! Као што је познато основао је он г. 1865. „Платонеум“ за сиромашне ђаке на српском педагогијском заводу у Сомбору. Као један од првих учитеља на том заводу водио је увек бригу о њему, а сада је одредио сву епископску конвенцију, која није од 1852 до 1866 покупљена за исти „Платонеум.“ Ова конвенција износи, кад се и не би сва истерала,

до 25,000. фр. а. вр. Живио још дуго народни наш добротвор на дику и понос милог му рода. Живио!

* У Москви излази од нове године нов лист руски за политику, економију и књижевност под насловом: „Москва“. Лист тај уређује и издаје познати Иван Аксаков, од словенофилске странке у Русији, који је пре тога недељни лист „Дењ“ издавао, а још пре учесник био у издавању повременог дела „Русская бесѣда“, која је на жалост нашу 1861. престала излазити. У једном од првих бројева казује „Москва“ свој правац у погледу других словенских племена овако: Бог је благословио Русију те има свете обвезе према једноверној и једноплеменој браћи. Бог је благословио Русију тиме, да испуњујући те дужности не може имати нечисте мисли, себичне побуде: Русија не може желети раширења своје и онако огромне области. У таким околностима може ли се Русија у свом одношају према источним Словенима владати онако, као што се Пољска владала у одношају сирам западних Словена? Пустимо да живе слободно и независно сродни нам по вери и крви народи; дајмо, да им се умложе радници на пољу европске цивилизације, која треба самосталних и самосвесних радника.“

* 14. јануара о. г. на светога Саву давала је омладина, што се у Пешти и Будиму учи, беседу на просветне и добре цели. По реду прво је отпевао лик светосавску песму: „Ускликнимо с љубављу“, за тим је отсвирала Марија Вељкова и Јован Пачу у четири руке „Хебриден“ од Менделсона. После тога говорио је В. Ст. Поповић о томе: „Како може наш народ напредовати.“ Он је рекао, да наш народ пропада, у колико заборавља на врлине својих старих, и обгрљује туђе слабости, туђе мане и напаја се лажном цивилизацијом страном. Он држи, да Срби могу напредовати само на основу своје здраве и непокварене народне свести, коју омладина помоћу истинске науке развијати има. За тим предавањем отпевао је лик „На Прагу“, ческу песму од Фајта, а Јелена Папића из Новог Бечеја отсвирала је „Ја сам млада српкиња“ у варијацијама од Лефлера, а за тим „Валцер“ од Шопена. После тога певала је Јелена Хелвеја две мађарске песмице, Јелена Хужвикова из Св. Андрије декламовала је „Рањенике“ од Ј. Јовановића, лик је отпевао „Савицу“ словенску песму од Рихара, а Јован Пачу свирао је одломке из вагнеровог „Танхајзера“ од Листа. Завршила је беседу свирка А. Николића на флаути и певање „Ја сам Славен“, а на опште сахтевање отпевао је лик песме: „Сабљо моја“ и „Калоперо перо.“ Беседа је трајала до беле зоре, коло се играло уз гајде, а било је и песама и наздравица. Од мађарске аристократије дошла је и жена таверникова бароница Марија Шењеја. Као што чујемо пало је чиста прихода до 500. фр. а. вр.

БИБЛИОГРАФИЈА.*)

Србске књиге.

ЗАСТАВА. Лист за политику и народну економију. Властник, издава-
тељ и уредник др. Светозар Милетић. Година I. Излази у Пе-
шти два пута у недељи. У штампарији Хорњанскога и Хуммела
1866. in folio. Стоји на годину 10 фр. а. вр. („Застава“ је почела из-
лазити 9. фебруара 1866.)

НАПРЕДАК. Политичан лист. Властник, издаваатељ и одговорни уред-
ник Ђорђе Поповић. Година XIX. Излази два пута на недељу
in folio. У Новоме Саду 1866. брзотиском Игњата Фукса. Цена му је
на четврт године 2 фр. 50. н. а. вр.

СРБОБРАН. Политичан лист. Уредник и издаваатељ Петар Нинковић.
Година VI. У Новоме Саду 1866. брзотиском епископске књигоне чатње.
Излази два пута на недељу in folio. Цена му је на четврт године
2. фр. 50 н. а. вр.

СРБСКЕ НОВИНЕ. Званичан лист. Издаје државна штампарија у Бео-
граду. Година XXXII. Излази у Београду три пута на недељу in folio.
У државној штампарији 1866. Стоје на годину 72 гр. чарш. или 7. фр.
20. нов. а. вр. без штемларине.

ВИДОВ ДАН. Политичан лист. Издаје и уређује Милош Поповић.
Година VI. Излази на по табака у Београду сваки дан осим недељних
и празничних дана. У државној штампарији 1866. Цена му је на го-
дину: за Србију 120. гр. а за Аустрију: 17. фр. 76. н. а. вр. без
штемларине.

*) Да би ова библиографија што потпунија могла бити, умољавамо
лепо све издаватеље и списатеље наше, да би нам љубав имали
послати од сваке књиге, коју на свет издаду, по један примерак,
или бар потпун и веран наслов сваке књиге. У.

С А Д Р Ж А Ј.

Најславнији народ у староме свету. — Педесетогодишњица учи-
тељишта српског. (Свршетак). — Тореадор. Новела Ф. В. Хаклендера.
(Продужење.) — Древно религиозно спомеништво. (Свршетак). — Под-
листак: Гласник. — Библиографија.

Издаје: Матица Српска.

Уређује: А. Хаџић.

Платонова штампарија у Новоме Саду 1867.